

KS. RYSZARD CZEKALSKI

UKSW WARSZAWA

ORCID 0000-0003-1968-4636

TOŻSAMOŚĆ KATECHETY I JEGO FORMACJA W DYREKTORIACH Z LAT 1971–2020

Mijająca w tym roku 50. rocznica ukazania się *Ogólnej instrukcji katechetycznej (Directorium catechisticum generale)*, zachęca, aby w sposób przekrojowy spojrzeć na ewolucję myśli katechetycznej w najważniejszych dokumentach katechetycznych Kościoła. Wszak od tego czasu powstały dwa kolejne dyrektoria katechetyczne, adresowane do całego Kościoła. Można zatem dokonać analizy zawartych w nich wypowiedzi dotyczących zagadnienia tożsamości katechety oraz jego formacji. Jest to jedno z kluczowych zagadnień katechetycznych. Podjęcie refleksji na ten temat wydaje się potrzebne nie tylko z racji na układ niniejszej publikacji, zawierającej analizę kluczowych treści katechetycznych w świetle aktualnego Magisterium Kościoła. Kwestia tożsamości katechety w obecnych czasach, charakteryzujących się dynamiką zmian społeczno-kulturowo-aksjologicznych domaga się wzmocnienia i doprecyzowania. Niniejsze opracowanie jest próbą wskazania odpowiedzi na pytanie o to, kim jest współczesny katecheta i jak powinna przebiegać jego formacja¹.

Zanim rozpoczniemy refleksję nad tak postawionym pytaniem warto spróbować spojrzeć w przeszłość i tam poszukać wskazań co do tożsamości katechety. Od początku dziejów Kościoła misja katechetyczna przynależała głównie do osób duchownych i to oni na mocy święceń kapłańskich są do tego powołani². Funkcję tę jednak bardzo wcześnie zaczęto powierzać świeckim. Już w starożytności wraz z rozwojem instytucji katechumenatu w III w. pojawiła się funkcja świeckiego nauczyciela, który odpowiadał za pierwszy etap przygotowania katechumenów³.

---

¹ Zob. R. Czekalski, *Rozwój myśli katechetycznej w dokumentach Stolicy Apostolskiej po Vaticanum II*, Warszawa 2013.

² Zob. J.A. Jungmann, *Katechetik*, Freiburg – Basel – Wien 1965, s. 41-43.

³ W III w. nauczyciel – katecheta (którym mogła być osoba świecka) uczestniczył w badaniu kandydata na katechumena, następnie przez okres przygotowania dalszego do chrztu (około 2-3 lat) zajmował się wprowadzaniem kandydatów w zasady życia chrześcijańskiego i rozumienie podstawowych prawd wiary. On również poręczał przed wspólnotą, że dany kandydat jest właściwie przygotowany do przyjęcia sakramentu chrztu i może rozpocząć okres bezpośredniego przygotowania do niego. Zob. R. Murawski, *Historia katechezy. Część I. Katecheza w pierwszych wiekach*, Warszawa 2011, s. 188-194, 204-214.

W średniowieczu tę funkcję katechetyczną wobec swoich dzieci wypełniali rodzice, ponieważ Kościół zobowiązywał ich do chrześcijańskiego wychowania swojego potomstwa⁴. Wraz z rozwojem szkół parafialnych nauczaniem katechizmu zaczęli zajmować się zatrudnieni w nich nauczyciele⁵. W XVIII w. zaczął się nowy etap w dziejach katechezy, gdyż lekcja religii stała się jednym z przedmiotów szkolnych, a tym samym katecheta stał się nauczycielem religii. Pod względem struktury od tego czasu utrwalił się podział na szkolną lekcję religii i katechezę parafialną, związaną na ogół z przygotowaniem do sakramentów. Pomimo tej różnicy powszechnie przyjęte jest obecnie w Polsce stosowanie określenia katecheta także w stosunku do nauczyciela religii w szkole publicznej.

1. Tożsamość i misja katechety

W pierwszym *Dyrektorium katechetycznym* z 1971 r. właściwie pominięto wprost kwestie tożsamości katechety. Autorzy tego dokumentu posłużyli się tym terminem jedynie w znaczeniu technicznym wskazując osoby, które na mocy misji Kościoła realizują wezwanie Chrystusa „Idźcie na cały świat i głoście Ewangelię wszelkiemu stworzeniu” (Mk 16, 15; por. Mt 28, 19-20; Dz 1, 8). Tymi oficjalnymi, urzędowymi głosicielami nauki Chrystusa są kapłani oraz powołani do tego zadania świeccy katolicy, posiadający odpowiednie przygotowanie teologiczno-pedagogiczne i cieszący się dobrą opinią⁶. W znacznym stopniu tę lukę uzupełniła wydana osiem lat później adhortacja św. Jana Pawła II *Catechesi tradendae*. W ostatniej części tego dokumentu, zatytułowanej „Katechizacja obowiązkiem wszystkich”, papież wymienia w tym gronie biskupów, kapłanów, wspólnoty zakonne, katechetów świeckich, parafię, rodzinę, szkołę oraz stowarzyszenia religijne⁷. W podobny sposób opisuje poszczególne grupy katechetów *Dyrektorium ogólne o katechizacji* z 1997 r. Różnica polega na tym, że na pierwszym miejscu wymieniono Kościół jako głównego katechetę, natomiast nie uwzględniono w tym wykazie szkoły. Wynika to jednak z częściowego mieszania tych samych określeń stosowanych do osób (lub instytucji) odpowiedzialnych za katechizację oraz do miejsc katechizacji (np. szkoła, stowarzyszenia). Aktualne *Dyrektorium o katechizacji* z 2020 r. w zasadzie

⁴ Rodzice byli odpowiedzialni za nauczenie dzieci podstawowych modlitw – Wierzę w Boga, Ojczy nasz, Zdrowaś Maryjo, a także za ich wychowanie moralne. Oni także odpowiadali za przygotowanie dzieci do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej. Por. tenże, *Historia katechezy*, w: J. Stala (red.), *Historia katechezy i katechetyka fundamentalna*, Tarnów 2003, s. 68-70.

⁵ Zob. J.A. Jungmann, *Katechetik*, dz. cyt., s. 23-25; R. Leuenberger, *Schüler und Lehrer im Bedingungsgefüge des Religionsunterricht*, w: E. Feifel (red.), *Handbuch der Religionspädagogik, Band 1*, Zürich – Einsiedeln – Köln 1973, s. 307-309.

⁶ Zob. L. Soravito, *Katecheta*, w: J. Geavert, K. Misiaszek (red.), *Słownik katechetyczny*, Warszawa 2007, s. 386.

⁷ Zob. CT 62-70.

powieli ten schemat, dlatego poszczególne kategorie katechetów zostaną ukazane zgodnie z układem zawartym w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji*.

1.1. Kościół

W porządku historycznym i teologicznym pierwszym „katechetą” jest Jezus Chrystus, chociaż dokumenty katechetyczne nie stosują wprost takiego określenia⁸. W sposób właściwy rolę „pierwszego katechety” w znaczeniu instytucjonalnym wypełnia wspólnota Kościoła, której Jezus przekazał mandat misyjny. Zostało to wyrażone w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* II Soboru Watykańskiego, w której podkreślono, iż Chrystus, jedyny Pośrednik między Bogiem a ludźmi, ustanowił Kościół jako „wspólnotę wiary, nadziei i miłości tu na ziemi, jako widzialny organizm, nieustannie go też przy życiu utrzymuje, prawdę i łaskę rozlewając przez niego na wszystkich”⁹. Tę myśl jeszcze mocniej podkreślono w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji*: „Głoszenie Ewangelii i Eucharystia są dwoma podporami, na których się buduje i wokół których się jednoczy Kościół partykularny. Podobnie jak Kościół powszechny, on także «jest dla ewangelizacji». Katecheza jest podstawową działalnością ewangelizacyjną każdego Kościoła partykularnego”¹⁰.

Przekazywanie Ewangelii i katechizowanie należą zatem do podstawowych zadań Kościoła. *Dyrektorium* z 1997 r. opisując sposób, w jaki Kościół realizuje to zadanie, zwraca uwagę na dwie formy – życie wspólnoty wierzących przeniknięte miłością do Boga (i człowieka) oraz czynne zaangażowanie na rzecz przekazu wiary: „Kościół przekazuje wiarę w sposób czynny, zasiewa ją w sercach katechumenów i katechizowanych, aby ożywiać ich największe doświadczenia”¹¹. Rozwijając tę myśl redaktorzy *Dyrektorium* ukazali prawdę, iż katechizowani otrzymują wyznanie wiary od Kościoła (*traditio*). W procesie katechetycznym następuje z kolei jej przyswajanie, pogłębianie, osobiste przyjęcie i zastosowanie (*receptio*). Kolejnym ogniwem procesu katechetycznego jest dzielenie się poznaną wiarą z innymi. Tym samym dokonuje się oddanie wyznania wiary (*redditio*) oraz wzbogacanie go wartościami kulturowymi¹². Dzięki temu wewnętrznemu ruchowi przyjmowania – zastosowania – oddawania treści wyznania wiary katecheza znajduje się stale

⁸ W adhortacji *Catechesi tradendae* Jan Paweł II ukazując Chrystusa jako jedynego Nauczyciela człowieka opisuje Go jako katechetę. Por. tamże 5-9; K. Romaniuk, *Jezus – Katecheta*, Marki 1999; A. Exeler, *Wesen und Aufgabe der Katechese. Eine pastoralgeschichtliche Untersuchung*, Freiburg – Basel – Wien 1966, s. 172-176.

⁹ LG 8.

¹⁰ DOK 217.

¹¹ Tamże 78.

¹² Por. tamże.

w rozwoju, nieustannie się przekształca i owocuje wartościami różnych kultur¹³. Te trzy łacińskie słowa charakteryzują sposób, w jaki Kościół jako cała wspólnota uczestniczy w procesie katechizacji.

Z faktu, iż Kościół jako całość jest podmiotem katechezy, wynika także zasada odpowiedzialności za katechezę wszystkich jego członków. Nikt zatem nie może się „wymówić” od odpowiedzialności za jej stan. Jednocześnie poszczególne grupy osób mają swoje, bardzo specyficzne zadania do zrealizowania. Ich charakterystyka została dokonana w omawianych dokumentach katechetycznych i stanowi podstawę dalszej części opracowania.

1.2. Biskupi

Konsekwentnie od adhortacji *Catechesi tradendae* biskupi są nazywani „pierwszymi katechetami” w Kościele partykularnym¹⁴. Będąc sukcesorami misji apostołów mają być zwiastunami wiary prowadzącymi uczniów do Chrystusa i autentycznymi, czyli działającymi z upoważnienia Chrystusa, nauczycielami. Także *Kodeks Prawa Kanonicznego* podkreśla, że wśród zadań biskupa w diecezji naczelne miejsce ma zajmować troska o katechizację¹⁵. W świetle *Dyrektorium ogólnego o katechizacji* troska biskupia o katechezę powinna wyrażać się w: - zapewnieniu w swojej diecezji „faktycznego pierwszeństwa” katechezie czynnej i skutecznej, przez zapewnienie ludzi, pomocy i urządzeń, a także koniecznych funduszy;

- bezpośrednim interweniowaniu w przekaz Ewangelii wiernym przez czuwanie nad autentycznością przekazu wiary oraz nad jakością tekstów (podręczników i pomocy) wykorzystywanych w katechezie;
- wzbudzaniu i stałym podtrzymywaniu szczerego „zapału katechetycznego” w szeregi osób tworzących struktury katechezy diecezjalnej;
- zadbania o odpowiednie przygotowanie katechetów do ich zadań, aby mieli dokładną znajomość nauki Kościoła, zasad psychologii, posiadli wiedzę pedagogiczną oraz wymagane umiejętności praktyczne;
- redagowaniu całościowego, szczegółowego i spójnego programu katechezy, który byłby odpowiedzią na prawdziwe potrzeby wiernych. Powinien być on skoordynowany zgodnie ze wskazaniem duszpasterskimi Konferencji Episkopatu¹⁶.

¹³ Zob. J. Joncheray, *Traditio, receptio, redditio*, w: A.M. Aitken (red.), *Thabor. L'Encyclopédie des catéchistes*, Paris 1993, s. 124-125.

¹⁴ Zob. CT 63; DOK 222; DK 114.

¹⁵ Zob. KPK, kan. 761; por. J. Dyduch, *Troska biskupa diecezjalnego o nauczanie i wychowanie w szkołach*, w: P. Majer (red.), *Biskup pasterz diecezji. Materiały z sympozjum „Biskup diecezjalny a duszpasterstwo i apostołstwo wiernych” zorganizowanego przez Instytut Prawa Kanonicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. 26 marca 2003 r. z okazji XX-lecia promulgowania Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Kraków 2003, s. 47-67.

¹⁶ DOK 223.

Najnowsze *Dyrektorium* zasadniczo przytacza powyższe sformułowania nakreślające obszary zadań biskupich na płaszczyźnie katechetycznej. Dodaje jednak na końcu zachętę skierowaną do biskupów, aby „przynajmniej w najważniejszych okresach roku liturgicznego, zwłaszcza w czasie Wielkiego Postu – gromadzić w katedrze i katechizować lud Boży”¹⁷.

1.3. Prezbiterzy

Głoszenie słowa Bożego jest w szczególności związane misją kapłańską, co zostało podkreślone w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji*, iż „funkcja prezbitera w katechizacji wynika z sakramentu święceń, jaki otrzymał”¹⁸. Z tej racji w dokumentach soborowych prezbiterów nazywa się „wychowawcami w wierze”¹⁹. W najnowszym *Dyrektorium* stosunkowo mocno został podkreślony aspekt współpracy kapłanów z biskupem i respektowania jego urzędu. W tym dokumencie autorzy zwrócili także uwagę na zadania katechetyczne diakonów, ponieważ zgodnie ze swoim powołaniem, łączą posługę słowa z wypełnianiem czynów miłosierdzia. W tej kategorii znajdują się także diakoni stali, którzy z racji na specyfikę swojego stanu (życia w rodzinie) mogą stawać się przekonującymi sługami katechezy rodzinnej i świadkami życia wiarą w rodzinie²⁰.

W obydwu dyrektoriach wyeksponowane zostały zadania w dziedzinie katechezy, za które w szczególności odpowiadają proboszczowie. Należą do nich:

- budzenie zmysłu wspólnej odpowiedzialności za katechezę we wspólnocie wierzących, w tym uznania i dowartościowania posługi katechetów;
- troszczenie się o gruntowne przygotowanie katechezy i jej odpowiednie zaprogramowanie oraz staranie się o to, aby była ona „właściwie zorganizowana i pokierowana”;
- budzenie powołań do posługi katechetycznej;
- troska o formację katechetów, wobec których ma być „katechetą”;
- wiązanie katechezy z liturgią i czynkami miłosierdzia, odpowiednio eksponując wartość niedzieli jako także dnia wspólnoty chrześcijańskiej;
- integrowanie katechizacji z programem ewangelizacyjnym wspólnoty;
- harmonizowanie katechezy wspólnoty z diecezjalnymi programami duszpasterskimi²¹.

Posługa kapłańska staje się szczególnego rodzaju katechezą zwłaszcza wtedy, gdy przeniknięta jest duchem służby i świadectwem miłości. Na ten wymiar

¹⁷ DK 114.

¹⁸ Zob. DOK 224; por. K. Misiaszek, *Katechetyczna formacja księży*, w: M. Majewski (red.), *Formacja katechetów*, Kraków 1990, s. 112-119.

¹⁹ PO 6.

²⁰ Zob. DOK 117-118.

²¹ Zob. tamże 225; DK 116; KPK, kan. 776-777.

posługi kapłańskiej zwrócił uwagę papież Benedykt XVI w katechezie wygłoszonej w Rzymie 14 kwietnia 2010 r.: „Nauczanie, do którego przekazywania powołany jest kapłan, prawdy wiary powinny być przyswojone i przeżywane na intensywnej osobistej drodze duchowej tak, aby kapłan naprawdę wszedł w głęboką wewnętrzną komunię z samym Chrystusem. Kapłan wierzy, przyjmuje i stara się żyć przede wszystkim jako własnym, tym, czego nauczał Pan i co przekazał Kościół, w owym procesie utożsamiania się z własną posługą, którego wzorcowym świadkiem jest św. Jan Maria Vianney”²².

1.4. Rodzice

Wychowanie człowieka zawsze zaczynało się w rodzinie. W niej kształtuje się osobowość oraz życie moralno-religijne dziecka. Stąd w aktualnych dokumentach Magisterium Kościoła wielokrotnie podkreślane jest pierwszeństwo katechezy rodzinnej w stosunku do innych jej form²³. Rodzice chrześcijańscy poprzez sakrament małżeństwa otrzymują powołanie do zrodzenia i wychowania swojego potomstwa w duchu wartości i tradycji chrześcijańskich. Stają się oni tym samym dla swoich dzieci pierwszymi katechetami. Do tego zadania zostają oni publicznie i oficjalnie zobowiązani podczas liturgii sakramentu małżeństwa²⁴. Z tej racji rodzice chrześcijańscy mają zatroszczyć się przede wszystkim o chrzest dla swoich dzieci krótko po ich narodzeniu, o przygotowanie do Pierwszej Komunii Świętej i do sakramentu pokuty oraz do bierzmowania. Ponadto rodzice są zobowiązani do posyłania dzieci na lekcje religii w szkole oraz na spotkania katechetyczne w parafii. Powinni także dbać o wspólny udział w praktykach religijnych, a zwłaszcza w niedzielnej Mszy Świętej. Na nich spoczywa również odpowiedzialność za formację moralną dzieci²⁵.

Dokumenty katechetyczne podkreślają dwie drogi, na których rodzice realizują swoje powołanie katechetyczne. Pierwszą z nich jest przeniknięte chrześcijańską miłością codzienne życie oraz ich świadectwo wiary. Atmosfera domu, pielęgnowane wartości i tradycje, tworzące bogatą kulturę życia wspólnoty rodzinnej, stanowią istotną i bardzo skuteczną formę katechizacji. Prócz niej rodzice wypełniają zadanie katechetyczne poprzez aktywny wysiłek ewangelizowania swoich dzieci. Ten aspekt został mocno uwydatniony w najnowszym *Dyrektorium*: „Aby rodziny mogły stać się coraz bardziej aktywnymi podmiotami duszpasterstwa rodzinnego, konieczny jest wysiłek ewangelizacyjny i katechetyczny skierowany do wnętrza rodziny, który dawałby im wskazówki w tej dziedzinie. Największym wyzwaniem w tym zakresie

²² Benedykt XVI, *Obowiązek wierności Magisterium Kościoła*, (<https://info.wiara.pl/doc/502322>. Obowiązek-wiernosci-Magisterium-Kosciola/2, dostęp 10.10.2021 r.)

²³ Zob. DOK 226; CT 68; por. A. Skreczko, *Rola Kościoła katolickiego w kształtowaniu kultury pedagogicznej rodziców w Polsce*, Białystok 2011, s. 269-290.

²⁴ Zob. DOK 227; por. ChL 34; KPK, kan. 774, 1136; KKK 1601, 1656-1657.

²⁵ Zob. DKKP 128; por. KPK, kan. 774 § 2.

jest to, by małżeństwa – matki i ojcowie, będący aktywnymi podmiotami katechizacji – odeszły od jakże powszechnego sposobu myślenia, że nauczanie wiary jest zadaniem dla specjalistów od wychowania religijnego²⁶. W tym fragmencie autorzy dokumentu, nawiązując do adhortacji papieża Franciszka *Amoris letitia*, wzywają rodziców do poważnego zaangażowania w edukację religijną swoich dzieci, natomiast duszpasterzy – do inicjowania efektywnej współpracy z rodzicami na tym polu.

W powiązaniu z ostatnim z wymienionych zadań należy przypomnieć wskazanie zawarte w *Dyrektorium* z 1997 r., aby wspólnota chrześcijańska podejmowała inicjatywy wspierające rodziców w jego wypełnianiu. Powinny temu służyć spotkania, kursy, a zwłaszcza katecheza dorosłych, adresowana głównie do rodziców²⁷. Dodać do tego należy dostarczanie odpowiednich pomocy katechetycznych, przystępnych publikacji (katechetycznych oraz psychologiczno-pedagogicznych), tworzenia filmów czy stron internetowych, które mogłyby posłużyć rodzicom jako proste narzędzie katechetyczne. Należy także zadbać o tworzenie ośrodków duszpasterskich dla rodziców potrzebujących wsparcia duchowego i katechetycznego.

Pewne *novum* zawartym w *Dyrektorium o katechizacji* jest zwrócenie uwagi na rolę rodziców chrzestnych oraz dziadków, którzy powinni wspierać rodziców w wychowaniu religijnym dzieci. W przypadku tej pierwszej grupy autorzy *Dyrektorium* postulują budzenie w nich odpowiedzialności za formację chrześcijańską powierzonych im dzieci. Proponują w tym miejscu objęcie ich specjalną katechezą oraz zachętą do odnowy wiary, by mogli być świadkami Chrystusa dla tych dzieci. W odniesieniu do dziadków pojawia się w tym miejscu zachęta, aby jeszcze bardziej doceniać ich rolę w przekazie wiary i doświadczenia życiowego wnukom. Należy zatem – podkreślono w *Dyrektorium* – umiejętnie uruchamiać ich potencjał na płaszczyźnie katechetycznej²⁸.

1.5. Osoby zakonne

Katecheza, wychowanie chrześcijańskie oraz szkolnictwo katolickie bardzo wiele zawdzięczają zakonom i zgromadzeniom zakonnym. W historii Kościoła można mnożyć przykłady wspólnot zakonnych, które powstawały w trosce o wychowanie i opiekę nad dziećmi (m.in. pijarzy, salezjanie, filipini). Ich szczególny wkład związany był także ze specyficznym charyzmatem zakonnym oraz przykładem zaangażowania pedagogicznego, jaki zostawili swoim duchowym kontynuatorom założyciele poszczególnych wspólnot. Ten wkład jest zauważony i doceniony w obecnym *Dyrektorium*²⁹.

²⁶ DK 124.

²⁷ Por. DOK 227.

²⁸ Zob. DK 125-126.

²⁹ Zob. tamże 119-120.

W obydwu dyrektorjach wkład osób konsekrowanych w dzieło katechizacji ukazany został na dwóch płaszczyznach. Pierwszą jest świadectwo wierności praktyce rad ewangelicznych i życia zgodnego z własnym charyzmatem w służbie Bogu i Kościołowi. Wynika to ze specyfiki ich życia i powołania. Dlatego też zgromadzenia zakonne, które nie mają w swej regule wezwania do nauczania, wychowania bądź katechizowania, mogą wzbogacić swoim charyzmatem dzieło katechizacji dzieci, młodzieży i dorosłych. Otwierając się na różne grupy, mogą w nich wzbudzać zapał do podejmowania charakterystycznego dla siebie posłannictwa i misji. Dlatego wspólnoty zakonne powinny wprowadzać do swojej działalności elementy katechezy. Troszcząc się o chorych i potrzebujących mogą we właściwy dla siebie sposób uczestniczyć w dziele ewangelizacji i katechizacji³⁰.

Drugą płaszczyzną zaangażowania katechetycznego podejmowaną przez zakony jest bezpośrednio podjęcie zadania katechizowania. Są oni zachęceni do ochotnego włączania się w to dzieło, dodając do niego swój unikalny wkład. Pełniący funkcję katechetów zakonnice i zakonnicy stają się w środowisku szkolnym i parafialnym świadkami wielkodusznego oddania się Bogu oraz radykalnego naśladowania Chrystusa na drodze pokory, ubóstwa, służby oraz umartwienia. Jest to również dla nich okazja do ukazywania tej drogi jako źródła duchowej radości i pokoju, jakiego świat dać nie może. Daje to ponadto możliwość do bezpośrednich rozmów z katechizowanymi, dzielenia się innym spojrzeniem na życiowe problemy, udzielania rad duchowych. Dzięki temu katechizowani są zapraszani do odkrywania wartości powołania zakonnego, które może okazać się ważną inspiracją przy podejmowaniu przez nich wyborów życiowych³¹.

1.6. Osoby świeckie

Powołanie świeckich do wypełniania zadania katechizowania wynika z sakramentu chrztu świętego, mocą którego stają uczestnikami kapłańskiej, prorockiej i królewskiej misji Chrystusa. Uczestnicząc w sprawach „tego świata” jednocześnie są zanurzeni w tajemnicy królestwa Bożego i mają przyczyniać się duchowej przemiany. Do nich należy także odpowiedzialność za realizowane przez Kościół posłannictwo, a zatem także szeroko rozumianą katechizację³². Autorzy *Dyrektorium ogólnego o katechizacji* podkreślają, iż „właściwością specyficzną laików jest ich charakter świecki”³³, co jednocześnie charakteryzuje specyfikę ich działalności jako katechetów. Dzięki temu ich służba katechezie otrzymuje

³⁰ Zob. DK 119; DOK 228; DKKP 131.

³¹ Zob. DOK 229.

³² Por. R. Czekalski, *Rozwój myśli katechetycznej w dokumentach Stolicy Apostolskiej po Vaticanum II*, dz. cyt., s. 172-174.

³³ DOK 230.

unikalną wrażliwość i charakter³⁴. Podstawowym zadaniem katechetów świeckich jest głoszenie Chrystusa, ewangelizowanie i przyciąganie innych do Niego, aby mogli przyjąć Jego zaproszenie do wiary. Stąd katecheci winni pamiętać, iż będąc wychowawcami, muszą spełniać rolę wiarygodnych świadków wiary³⁵.

Opisane powyżej powołanie świeckich do katechizowania dotyczy wszystkich wiernych. Należy jednak w tej grupie wyróżnić osoby świeckie powołane do wypełniania misji katechetycznej w Kościele. Dzieje się tak za sprawą specjalnego powołania, jakie Bóg wzbudza w sercu konkretnych ludzi do podjęcia tej szczególnej posługi słowa. Wiąże się to ze szczególną odpowiedzialnością, dlatego Kościół po rozpoznaniu tegoż powołania oraz po uzyskaniu odpowiedniego przygotowania teologiczno-katechetycznego, może udzielić im misji do katechizowania. Należy zauważyć, iż świeckie powołanie katechetów przybiera niekiedy różne formy i stopnie poświęcenia. Wspominają o tym autorzy *Dyrektorium* z 1997 r.: „Niekiedy katecheta może współpracować w katechizacji przez pewien ograniczony okres życia, a nawet po prostu okazjonalnie; zawsze jest to cenna służba i współpraca. Znaczenie posługi katechetycznej zaleca jednak, by w diecezji była pewna liczba (...) świeckich na stałe i wielkodusznie poświęconych katechizacji, publicznie uznanych, którzy – w jedności z kapłanami i biskupem – przyczyniają się do nadania tej posłudze diecezjalnej kształtu eklesjalnego, jaki jest jej właściwy”³⁶.

Współcześnie katecheci świeccy tworzą najliczniejszą grupę katechizujących (nauczycieli religii) w szkołach. Ich tożsamość jest złożona, ponieważ z jednej strony o niej decyduje misja kanoniczna udzielana przez Kościół. Jej cofnięcie jest zawsze możliwe i oznacza równocześnie pozbawienie mandatu Kościoła (to w praktyce utrata tożsamości katechetycznej)³⁷. Drugi aspekt tożsamości katechety świeckiego wyznacza fakt bycia nauczycielem – pracownikiem szkoły wraz ze wszystkimi wynikającymi stąd obowiązkami. Niewątpliwie sytuacja katechety szkolnego wiąże się z dodatkowymi obciążeniami, których nie mają inni nauczyciele. Ponadto od katechety oczekuje się właściwej postawy moralnej, pobożności oraz zaangażowania w życie parafii (katechezę parafialną). Te poważne zobowiązania domagają się właściwego wsparcia ze strony Kościoła i wzmocnienia troski o powołania do posługi katechetów. Jest to bardzo widoczne w ostatnich latach w Polsce, gdzie możemy obserwować coraz większe braki w szeregach katechetów przy jednoczesnym niewielkim zainteresowaniu osób młodych wyborem studiów teologicznych z zamiarem podjęcia tego rodzaju posługi w Kościele.

³⁴ Zob. tamże; por. LG 31; ChL 15.

³⁵ Zob. R. Czekalski, *Rozwój myśli katechetycznej...*, dz. cyt., s. 174-175.

³⁶ DOK 231; zob. J. Colomb, *Le service de l'évangile. Manuel catéchétique*, t. 2, Paris-Tournai-Rome-New York 1968, s. 733.

³⁷ Por. A. Mezglewski, *Misja kanoniczna do nauczania religii – przepisy prawa polskiego i kanonicznego*, w: W. Janiga, A. Mezglewski (red.), *Katecheza dzisiaj. Problemy prawne i teologiczne*, Krosno-Sandomierz 2000, s. 117-127.

Na uwagę zasługuje jeszcze jeden aspekt związany z misją katechetów świeckich. W najnowszym *Dyrektorium* autorzy docenili zwłaszcza wkład kobiet w katechizację: „Wspólnoty chrześcijańskie są stale pobudzane kobiecym geniuszem, a wkład kobiet w życie duszpasterskie należy postrzegać jako zasadniczy i niezbędnny. Katechizacja jest przykładem posługi, w której wyraźnie widać udział katechetek, z oddaniem, pasją i kontemplacją poświęcających się tej pracy. Swym życiem ucieleśniają one obraz macierzyństwa, nawet w najtrudniejszych momentach dając świadectwo czułości i oddania Kościoła”³⁸. Nie oznacza to, że w tym kontekście z mniejszą atencją autorzy tego dokumentu wypowiadają się o roli mężczyzn w katechezie. Można uznać, iż podkreślenie wymiaru kobiecości i męskości katechetów świeckich zostało podyktowane narastającym kryzysem wzorców macierzyństwa i ojcostwa, a także tożsamości płciowej wielu osób. Przykład osobowy, jaki dają kobiety i mężczyźni wypełniający posługę katechetów, nabiera w tym kontekście szczególnego znaczenia³⁹.

Podsumowując pierwszy, stosunkowo obszerny punkt niniejszego opracowania można pokusić się o kilka spostrzeżeń. W świetle podjętych rozważań łatwo można zauważyć, iż tożsamość katechety odnosi się do wielu różnych podmiotów. Szukając punktów stycznych różnych przykładów podmiotów katechetycznych należy zwrócić uwagę na powiązanie roli katechety z osobą Jezusa Chrystusa. Katecheta to ktoś, kto występuje w imieniu Pana, głosi Jego naukę, co więcej – został przez Niego wybrany i posłany (jak apostołowie). Katecheta występuje też w imieniu (wspólnoty) Kościoła. Swoją podmiotowość czerpie z bycia żywą częścią wspólnoty Kościoła i w nim realizuje swoją misję. Definiując tożsamość katechety daje się też wyróżnić dwie warstwy. Pierwsza związana jest z dawaniem świadectwa żywej wiary. Świadectwo katechety jest podstawowym sposobem głoszenia Ewangelii. Druga warstwa – to konkretna aktywność wychowawcza, polegająca na przekazie nauczania Kościoła, duchowych tradycji oraz wartości, a także na formowaniu postaw i wprowadzaniu w praktyki religijne. Szczęólnego znaczenia nabiera w obecnych czasach także rola katechety jako towarzysza drogi, kogoś, kto wysłuchuje i wspiera katechizowanego. Powinien umieć słuchać katechizowanego, skupić się na jego potrzebach, okazać empatię, wspierać jego rozwój, wspomagać w samodzielnym zbliżaniu się do Boga.

2. Wymiary formacji katechetycznej

Autorzy *Dyrektorium o katechizacji* rozdział poświęcony formacji katechetów rozpoczęli zdaniem: „Na przestrzeni wieków formacja katechetów nigdy nie

³⁸ DK 128.

³⁹ Por. tamże 129.

przestała być priorytetem Kościoła”⁴⁰. Zawiera ono potwierdzenie stałej troski Kościoła o jakość tej formacji, ponieważ od niej zależy także jakość samej katechezy. Zabieganie to wyraża się również w ciągłym wysiłku o jej unowocześnianie i dostosowywanie do aktualnych potrzeb. Ten rodzaj działania zaznaczył się także w analizowanych dokumentach katechetycznych Kościoła powszechnego. W nich można znaleźć główne rysy formacji osobowej katechety, dzięki której powinien on stawać się wiarygodnym głosicielem zbawczego orędzia Jezusa Chrystusa.

Autorzy *Ogólnej instrukcji katechetycznej* wskazali na związek pomiędzy skutecznością katechezy a osobowością katechety – „przymioty ludzkie i chrześcijańskie katechety bardziej gwarantują owocność katechezy, aniżeli wyszukane metody”⁴¹. To stwierdzenie pojawiło się w kontekście rozważań poświęconych metodyce, jednak w dalszej części dokumentu nie znalazło się doprecyzowanie cech osobowych katechety. W części poświęconej formacji zwrócono uwagę na takie jej komponenty, jak formacja teologiczno-doktrynalna, humanistyczna, metodologiczna oraz duchowość. Podkreślona także została potrzeba formacji stałej wszystkich grup katechetów. Dostrzeżono również potrzebę integrowania środowiska katechetów w celu udzielania sobie wsparcia oraz wymiany doświadczeń katechetycznych⁴².

Zdecydowanie więcej miejsca sprawie formacji katechetów zostało poświęcone w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji*. W tym dokumencie znajdujemy również wezwania do wzmacniania formacji permanentnej katechetów, obejmującej zarówno proces kształcenia kandydatów na katechetów, jak również ich doksztalcanie oraz formację duchową podejmowaną już po podjęciu przez nich posługi katechetycznej. Z tej racji zaczęto w Kościele poszukiwać coraz efektywniejszych form kształcenia i formacji katechetów, których miejscem stały się wydziały teologiczne i instytuty katechetyczne, referaty katechetyczne kurii diecezjalnych, ośrodki formacyjne⁴³.

Elementem charakterystycznym w zakresie formacji katechetów wprowadzonym w omawianym dokumencie było zastosowanie swego rodzaju „triady” formacyjnej, która będzie także podtrzymana w najnowszym *Dyrektorium*: „Formacja katechetów obejmuje różne wymiary. Najgłębsza odnosi się do samego *być* katechety, do jego wymiaru ludzkiego i chrześcijańskiego. Formacja bowiem powinna przede wszystkim pomagać mu w dojrzewaniu – jako osobie, jako wierzącemu i jako apostołowi. Potem następuje to, co katecheta powinien *wiedzieć*, aby dobrze wypełniać swoje zadanie. Ten wymiar, przeniknięty podwójną wiernością orędziu

⁴⁰ DK 130.

⁴¹ DCG 71; por. A. Zellma, *Katecheta*, w: C. Rogowski (red.), *Leksykon pedagogiki religii*, Warszawa 2007, s. 255-258.

⁴² DCG 111-115.

⁴³ Zob. E. Jancewicz, *Formacja katechetów w diecezji płockiej po 1990 roku*, Płock 2010; T. Panuś, *Formacja nauczycieli religii katolickiej w Polsce*, „Studia Katechetyczne” 7(2010), s. 252-265; J. Szpet, *Formacja nauczycieli religii katolickiej w Europie*, „Studia Katechetyczne” 7(2010), s. 235-251.

i osobie ludzkiej, wymaga, aby katecheta znał odpowiednio orędzie, które przekazuje, a zarazem adresata, który je otrzymuje, jak również kontekst społeczny, w którym żyje. Jest wreszcie wymiar *umiejętności działania*, gdyż katecheza jest aktem komunikacji. Formacja zmierza do uczynienia z katechety wychowawcy człowieka i życia ludzkiego⁴⁴. W ten sposób syntetycznie ujęto główne obszary formacji katechetycznej i nadana im została łatwa do odczytania spójność. Tworzą one ponadto prostą hierarchię, porządkującą stopień ważności wymienionych płaszczyzn, stawiając na pierwszym miejscu „być” katechety, następnie „wiedzieć” i „umieć działać”⁴⁵.

Podstawowy wymiar formacji katechetów – „być” – odnosi się do dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej, co przekłada się na dojrzałość apostołską. Katechetyczne „być” zaczyna się od formacji osoby katechety jako osoby zdolnej budować relacje wychowawcze. Autorzy *Dyrektorium* opisali ową dojrzałość takimi cechami, jak równowaga uczuciowa, zdolność do wewnętrznej krytyki, spójność wewnętrzna (osobowa), zdolność tworzenia relacji i prowadzenia dialogu, myślenie konstruktywne, współpraca z grupą, co pomaga rozbudzać szacunek i miłość do osób katechizowanych⁴⁶. Rozwinięcie formacji ludzkiej w przypadku katechety musi być dopełnione przez pogłębianie jego wiary. Stąd właściwa formacja katechetyczna prowadzi do takiego wzrostu duchowego, aby mógł on stać się żywym świadkiem Jezusa Chrystusa i Jego Ewangelii. Oznacza to także, że katecheta katechizując innych, powinien równocześnie katechizować przede wszystkim siebie (być dla siebie pierwszym katechizowanym)⁴⁷. Dla katechety bycie świadkiem Chrystusa jednocześnie powinno oznaczać tak głębokie do Niego przyłgnięcie, by mógł w sobie wzbudzić pragnienia ewangelizacyjne, które wypełniały serce Zbawiciela. Owocem tego powinna być żarliwość misyjna i całkowite oddanie się rozszerzaniu Bożego Królestwa w ludzkich sercach⁴⁸.

W oparciu o fundament osobowy powinien być rozwijany kolejny wymiar formacji katechety, określanym mianem „wiedzieć”. W tym miejscu chodzi o zdobycie określonej wiedzy religijno-pedagogicznej. W omawianym *Dyrektorium* na tej płaszczyźnie wyeksponowano na pierwszym miejscu nauki biblijno-teologiczne. Wymiar teologiczny formacji ma dopełniać i pogłębić studium obejmujące nauki humanistyczne oraz pedagogiczne. W odniesieniu do formacji biblijno-teologicznej

⁴⁴ DOK 238; por. V. Bonnevie, *La formation des catéchistes. La nécessité de se former*, w: *Thabor. L'Encyclopédie des catéchistes*, dz. cyt., s. 338-341.

⁴⁵ Por. S. Łabendowicz, *Formacja katechetów według Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, w: *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, Kraków 1999, s. 133-154; H. Derroitte, *Quelques considérations sur la formation des catéchistes. Approches théologique et pédagogique*, w: H. Derroitte, D. Palmyre (red.), *Les nouveaux catéchistes. Leur formation, leurs compétences, leur mission*, Bruxelles 2008, s. 41-48.

⁴⁶ DOK 239.

⁴⁷ Zob. tamże; por. N. Lamarre, *Le guide du catéchète*, Montréal 2009, s. 35-38.

⁴⁸ Zob. DOK 239.

zwrócono uwagę na konieczność znajomości orędzia chrześcijańskiego skupionego wokół centralnego misterium wiary, którym jest Osoba Jezusa Chrystusa. W centrum formacji doktrynalnej powinno się znajdować Pismo Święte oraz *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Autorzy *Dyrektorium* nie tylko skupili się na określeniu zakresu formacji teologicznej katechetów, ale także zwrócili uwagę, iż powinna ona pozwolić wypracować mu rodzaj syntezy i wewnętrznej spójności. Oznacza to głębokie zrozumienie struktury nauczania Kościoła, co pozwoli bezbłędnie się poruszać się wśród różnych zagadnień teologicznych. Wypracowana synteza winna przełożyć się na pogłębienie własnej świadomości wiary u katechety. Posiadając taką wiedzę łatwiej będzie katechecie wiązać ją z doświadczeniem życia i w jej świetle oceniać i formować katechizowanych⁴⁹.

Na płaszczyźnie nauk humanistycznych w *Dyrektorium* z 1997 r. wskazano na potrzebę uwzględnienia podstawowych elementów psychologii, poznania kontekstu społeczno-kulturowego życia katechizowanych, warunków socjologicznych, kulturalnych i ekonomicznych. Bez wszechstronnego poznania „gleby” ludzkich serc trudniej jest skutecznie wsiewać w nie ziarno słowa Bożego, co przekłada się na efektywność procesu ewangelizacji i katechizacji⁵⁰. Autorzy *Dyrektorium* postulowali, aby formacja katechetów uwzględniała także intensywnie rozwijające się nauki w zakresie wychowania i komunikacji interpersonalnej⁵¹. Wymóg interdyscyplinarności kształcenia katechetów staje się dziś normą, jednak należy o tym przypominać w kontekście potrzeby stałego aktualizowania zakresu obecności innych dziedzin nauki w obrębie studiów katechetyczno-pedagogicznych przy zachowaniu ich autonomii merytorycznej i metodologicznej⁵².

Ostatni, trzeci wymiar formacji katechety nazwano „umieć działać”. W *Dyrektorium* w odniesieniu do tego wymiaru czytamy: „Pierwszą rzeczą, którą należy uwzględnić w tym decydującym sektorze formacji, jest szacunek dla oryginalnej pedagogii wiary. Katecheta przygotowuje się bowiem do ułatwiania wzrostu doświadczenia wiary, której jest depozytariuszem. Została ona złożona przez Boga w sercu człowieka. Zadaniem katechety jest tylko kultywowanie tego daru, ofiarowanie go, ożywanie oraz pomaganie w jego wzroście”⁵³. W świetle przytoczonych słów można dostrzec, iż owo „umieć działać” odnosi się do wrażliwości katechetycznej, dzięki której katecheta będzie w stanie wzbudzać i podtrzymywać rozwój wiary swojego wychowanka, inspirując się Bożą pedagogiką. Z tym jednak wiąże się umiejętność roztropnego rozeznawania różnych elementów składających

⁴⁹ Zob. DOK 240-241.

⁵⁰ L. Meeddi, *Mission et pratique de la formation. Points acquis et aspects à approfondir*, w: *Les nouveaux catéchistes...*, dz. cyt., s. 120-128.

⁵¹ DOK 242.

⁵² Zob. W. Kubik, *Rozwój myśli dydaktycznej w polskiej literaturze katechetycznej w latach 1895-1970. Studium z zakresu katechetyki formalnej*, Warszawa 1987, s. 291-303.

⁵³ DOK 244.

się na proces katechizacji, jak: zwracanie uwagi na osoby, zdolność interpretowania pytań wychowawczych i odpowiadania na nie, inicjatywa uaktywniania procesów rozumienia, sztuka prowadzenia grupy osób do dojrzałości⁵⁴. Ponadto umiejętności katechety powinny dotyczyć komunikacji interpersonalnej oraz animowania grup, wykorzystania proponowanych przez psychologię technik animacji. Należy także troszczyć się o poszukiwanie nowych metod katechizacji, które będą służyły podniesieniu skuteczności działań katechetycznych w szkole i w parafii⁵⁵.

Dyrektorium o katechizacji z 2020 r. przejęło powyższy schemat odnośnie do formacji katechetów wnosząc jednak również nowe akcenty. Jeszcze bardziej podkreślono w nim tożsamość misyjną katechety, co wynika z promowanej przez papieża Franciszka konieczności wychodzenia z Ewangelią na peryferie Kościoła. Katecheta powinien być gotowy do poszukiwania takich miejsc, a nie oczekiwać, że ci ludzie sami do niego przyjdą⁵⁶. W świetle tegoż dokumentu katecheta powinien rozwijać w sobie postawę towarzyszenia katechizowanemu. W jego osobowości istotną rolę odgrywa – zdaniem autorów dokumentu – perspektywa *docibilitas* i samokształcenia: „Przede wszystkim konieczne jest, by katecheta wykształcił *docibilitas*, czyli uległość wobec łaski, życia i ludzi, charakteryzującą się pogodnym i pozytywnym nastawieniem do rzeczywistości, dzięki czemu będzie *uczył się, jak się uczyć*. Ponadto tym, co uzdalnia katechetę do przyswojenia sobie metody formacji i zastosowania jej do siebie i do własnej posługi w kościele, jest gotowość do samokształcenia”⁵⁷.

Ostatnią, istotną nowością omawianego dokumentu, jest zapewnienie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży przed wszelkimi próbami narażania ich na jakiegokolwiek nadużycia. Katecheci w swoim sposobie bycia powinni zachowywać najgłębszy szacunek dla drugiej osoby oraz jej sumienia, unikając stosowania presji zwłaszcza w sferze wolności, ekonomii lub seksualności⁵⁸.

Reasumując, należy przypomnieć, iż zwłaszcza ostatnie dokumenty katechetyczne poświęciły wiele miejsca kwestii tożsamości katechetów i ich formacji. Wskazuje to na ważność tego zagadnienia oraz potrzebę jego pogłębiania. Nie można jednak zapomnieć, iż same dokumenty nie dają pełnej i wyczerpującej wykładni tej problematyki, a jedynie dokonują jego zarysu. To do specjalistów i praktyków należy rozwinięcie refleksji nad tym zagadnieniem. Tak też należałoby odczytać zarówno treści omawianych dyrektorium jak i niniejsze opracowanie.

⁵⁴ Por. G. Marchessault, *Les catéchistes et animateurs pastoraux au défi de la culture des communications sociales*, w: *Les nouveaux catéchistes...*, dz. cyt., s. 67-81.

⁵⁵ Zob. T. Panuś, *W poszukiwaniu optymalnej katechezy dla szkoły i parafii*, w: A. Bałoniak, J. Szpet (red.), *Między tradycją a współczesnością. I Krajowy Kongres Katechetyczny*, Poznań 2008, s. 141-152.

⁵⁶ Zob. DK 132, 135.

⁵⁷ Tamże 135.

⁵⁸ Zob. tamże 141-142.

Istnieje potrzeba, aby sięgając do źródeł dokonać aktualnego i bardziej wyczerpującego opisu tożsamości katechety oraz jego formacji.

Przeprowadzona analiza dyrektorów pozwoliła dostrzec „szeroką” tożsamość katechety. Przyjęta w nich koncepcja nie ogranicza się jedynie do urzędowych przedstawicieli Kościoła, dysponujących specjalną misją kanoniczną. W pewnym sensie można interpretować to określenie jako tożsame z byciem chrześcijaninem (katolikiem), bowiem każdy ochrzczony na swój sposób, zgodny z własnym powołaniem, ma realizować misję katechetyczną. Skoro chrześcijanin ma być solą ziemi i światłem dla świata, dzielić się swoją wiarą, to cechą fundamentalną katechety oraz jego formacji jest istotna i pogłębiona więź z Chrystusem. Domaga się ona wysiłku nawracania się, stałego doskonalenia (formacji w wymiarach „być”, „wiedzieć” i „umieć działać”) oraz gotowości wychodzenia z inicjatywą misyjną na obrzeża Kościoła. Bycie świadkiem, nauczycielem wiary i towarzyszem drogi dla katechizowanych stawia przed katechetą poważne wymagania. Ich sprostanie jest możliwe tylko we wspólnocie Kościoła oraz w mniejszych wspólnotach zrzeszających samych katechetów. Poszukiwanie rozwiązań na tym polu powinno objąć zarówno środowisko katechetów, jak i osoby odpowiedzialne za katechezę w Kościele, aby punktą całej dyskusji nie pozostały tylko publikacje kolejnych dokumentów i opracowań książkowych, ale realne działania zmierzające do odnowy katechezy w Polsce, która staje się coraz pilniejszą potrzebą. Wiąże się to jednak z odważnymi decyzjami osób odpowiedzialnych za katechezę i nauczanie religii w szkole oraz parafii.

Słowa kluczowe: katecheta, nauczyciel religii, formacja katechetyczna, dyrektorja katechetyczne, katechizacja

Summary

In the last 50 years three catechetical directories have been published in Church (in 1971, 1997 and 2020). They constitute a reference point for the contemporary catechetical thought and practice. One of the crucial issues resonating in these documents relates to the identity and formation of catechists. The biggest number of guidelines on the identity of catechists can be found in the “General directory for Catechesis” from 1997 and in the *Directory for Catechesis* from 2020. This identity is related to the ministry that Christ handed over to the whole Church. Therefore being a catechist means being a live member of the Church, having a deep bond with Jesus Christ and sharing the testimony of life compliant with the Gospel. It is connected with educational and pedagogical activity that relies on instilling and expressing faith. The list of catechists includes: the Church, bishops, presbyters, parents, monks and laymen. The formation of catechists takes place on three levels: „being” (personality and Christian attitude), „seeing” (refers to theological, humanist and pedagogical knowledge) and “being able to act” (it is connected with acquiring practical skills in evoking and developing the faith in the disciples and the ability to communicate).

Keywords: Catechist, teacher of religion, catechetical formation, catechetical directories, evangelization.

Riassunto

Nel corso di ultimi 50 anni, nella Chiesa sono stati pubblicati tre direttori di catechesi (nel 1971, nel 1997 e nel 2020), i quali costituiscono un punto di riferimento per il pensiero e la pratica catechetica contemporanea. Una delle principali questioni di questi documenti riguarda l'identità e la formazione dei catechisti. La maggior parte delle indicazioni sull'identità dei catechisti si trovano nel „Direttorio generale sulla catechesi” del 1997 e nel „Direttorio sulla catechesi” del 2020. Essa viene mostrata attraverso la connessione con la missione che Cristo ha assegnato a tutta la Chiesa. Essere catechisti, significa quindi, essere membri vivi della Chiesa e testimoniare di vivere il Vangelo in comunione profonda con Cristo. Tutto ciò è legato all'attività didattica ed educativa di instillare e trasmettere la fede. Il gruppo dei catechisti costituiscono: la Chiesa, i vescovi, i sacerdoti, i genitori, i religiosi e i laici. La formazione dei catechisti avviene su tre livelli: „essere” (ambito della personalità e della condotta cristiana), „sapere” (riguarda le conoscenze teologiche, umanistiche e pedagogiche) e „saper agire” (acquisire le abilità pratiche nel campo dell'evocazione e della crescita della fede dei catechizzatati, nonché delle competenze nel campo della comunicazione interpersonale).

Parole chiavi: Catechista, insegnante di religione, formazione catechetica, direttore catechistico, catechismo

Bibliografia

- Benedykt XVI, *Obowiązek wierności Magisterium Kościoła*, (<https://info.wiara.pl/doc/502322.Obowiazek-wiernosci-Magisterium-Kosciola/2>, dostęp 10.10.2021 r.)
- Bonnevie V., *La formation des catéchistes. La nécessité de se former*, w: Aitken A.M. (red.), *Thabor. L'Encyclopédie des catéchistes*, Paris 1993.
- Codex Iuris Canonici*. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II Promulgatus, Poznań 1984.
- Colomb J., *Le service de l'évangile. Manuel catéchétique*, t. 2, Paris-Tournai-Rome-New York 1968.
- Czekalski R., *Rozwój myśli katechetycznej w dokumentach Stolicy Apostolskiej po Vaticanum II*, Warszawa 2013.
- Dekret o posłudze i życiu prezbiterów (Presbyterorum ordinis)*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002.
- Derroitte H., *Quelques considérations sur la formation des catéchistes. Approches théologique et pédagogique*, w: Derroitte H., Palmyre D. (red.), *Les nouveaux catéchistes. Leur formation, leurs compétences, leur mission*, Bruxelles 2008.
- Dyduch J., *Troska biskupa diecezjalnego o nauczanie i wychowanie w szkołach*, w: Majer P. (red.), *Biskup pasterz diecezji. Materiały z sympozjum „Biskup diecezjalny a duszpasterstwo i apostołstwo wiernych” zorganizowanego przez Instytut Prawa Kanonicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. 26 marca 2003 r. z okazji XX-lecia promulgowania Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Kraków 2003.

- Exeler A., *Wesen und Aufgabe der Katechese. Eine pastoralgeschichtliche Untersuchung*, Freiburg – Basel – Wien 1966.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Catechesi tradendae o katechizacji w naszych czasach*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1996.
- Jan Paweł II, *Posynodalna Adhortacja apostolska Christifideles laici o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1996.
- Jancewicz E., *Formacja katechetów w diecezji płockiej po 1990 roku*, Płock 2010.
- Joncheray J., *Traditio, receptio, redditio*, w: Aitken A.M. (red.), *Thabor. L'Encyclopédie des catéchistes*, Paris 1993.
- Jungmann J. A., *Katechetik*, Freiburg – Basel – Wien 1965.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Directorium catechisticum generale*, Kielce 1990.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998.
- Konstytucja dogmatyczna o Kościele (Lumen gentium)*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002.
- Kubik W., *Rozwój myśli dydaktycznej w polskiej literaturze katechetycznej w latach 1895-1970. Studium z zakresu katechetyki formalnej*, Warszawa 1987.
- Lamarre N., *Le guide du catéchète*, Montréal 2009.
- Leuenberger R., *Schüler und Lehrer im Bedingungsgefüge des Religionsunterricht*, w: Feifel E. (red.), *Handbuch der Religionspädagogik*, Band 1, Zürich – Einsiedeln – Köln 1973.
- Łabendowicz S., *Formacja katechetów według Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, w: *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, Kraków 1999.
- Marchessault G., *Les catéchistes et animateurs pastoraux au défi de la culture des communications sociales*, w: Derroitte H., Palmyre D. (red.), *Les nouveaux catéchistes. Leur formation, leurs compétences, leur mission*, Bruxelles 2008.
- Meeddi L., *Mission et pratique de la formation. Points acquis et aspects à approfondir*, w: Derroitte H., Palmyre D. (red.), *Les nouveaux catéchistes. Leur formation, leurs compétences, leur mission*, Bruxelles 2008.
- Mezglewski A., *Misja kanoniczna do nauczania religii – przepisy prawa polskiego i kanonicznego*, w: Janiga W., Mezglewski A. (red.), *Katecheza dzisiaj. Problemy prawne i teologiczne*, Krosno-Sandomierz 2000.
- Misiaszek K., *Katechetyczna formacja księży*, w: *Formacja katechetów*, Majewski M. (red.), Kraków 1990.
- Murawski R., *Historia katechezy*, w: Stala J. (red.), *Historia katechezy i katechetyka fundamentalna*, Tarnów 2003.
- Murawski R., *Historia katechezy. Część I. Katecheza w pierwszych wiekach*, Warszawa 2011.
- Panuś T., *Formacja nauczycieli religii katolickiej w Polsce*, „Studia Katechetyczne” 7(2010).

Panuś T., *W poszukiwaniu optymalnej katechezy dla szkoły i parafii*, w: Bałoniak A., Szpet J. (red.), *Między tradycją a współczesnością. I Krajowy Kongres Katechetyczny*, Poznań 2008.

Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji*, Kielce 2020.
Romaniuk K., *Jezus – Katecheta*, Marki 1999.

Skreczko A., *Rola Kościoła katolickiego w kształtowaniu kultury pedagogicznej rodziców w Polsce*, Białystok 2011.

Soravito L., *Katecheta*, w: Gevaert J., Misiaszek K. (red.), *Słownik katechetyczny*, Warszawa 2007.

Szpet J., *Formacja nauczycieli religii katolickiej w Europie*, „*Studia Katechetyczne*” 7(2010).

Zellma A., *Katecheta*, w: Rogowski C. (red.), *Leksykon pedagogiki religii*, Warszawa 2007.